

Trygve Beyer Broch:

A Performative Feel for the Game. How Meaningful Sports Shape Gender, Bodies, and Social Life

Palgrave Macmillan, 2020, 209 sider

ISBN: 978-3-030-35128-1

Mette Andersson

Professor, Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo

mette.andersson@sosgeo.uio.no

Denne ambisiøse boken om håndball, kropp og kjønn har seks kapitler, hvorav fem er organisert i to deler etter type data. Første del tar utgangspunkt i data fra TV2s håndballsendinger fra mesterskap i kvinne- og herrelandslagshåndball der kommentatorenes utsagn er det empiriske utgangspunktet. Andre del er basert på forfatterens deltakende observasjon i henholdsvis et jentelag for 13-åringer og et guttelag for 15-åringer over en håndballsesong. Broch baserer seg derved på et omfattende empirisk materiale som både består av mediekommentarer og av feltarbeidsdata fra barne- og ungdomshåndballen.

Det brede, komparative, datamaterialet er en klar fordel når Brochs ambisjon ikke er mindre enn å revidere sportssosiologien om kjønn ut fra Yale-skolens kultursosiologiske program. Performativitet, ikonitet, kulturelle strukturer, «felicity», drama og dramaturgi er hovedbegreper. Det handler om selve meningen med idretten, der ulikhetsteorier inspirert av det som kalles «kultur-Marxisme», eller av Bourdieu og Foucault får det glatte lag. Denne kampen mot perspektiver, som etter forfatterens oppfatning, kun reproducerer sitt utgangspunkt om at kvinner eller arbeiderklassen er den svake part, tar mye plass. Boken hadde stått seg på et sterkere fokus på eget prosjekt. Gjentakelser av at ulikhetsteori ikke klarer å fange nyanser og aktør-perspektiv fungerer tidvis mot sin hensikt og skaper motreaksjoner hos leseren. Samtidig er det åpenbart at Brochs perspektiv har mye for seg, og at meningen med sport aldri kan reduseres til reproduksjon av ulikhet enten i relasjon til kjønn, etnisitet, klasse eller andre masterkategorier.

Bokens introduksjonskapittel tar for seg tidligere tilnærminger til sport og kjønn, der ulikhetsfokuset ifølge forfatteren har vært dominerende. Kapitlet redegjør videre for det teoretiske grunnlaget for Yale-skolen i kultursosiologi, der inspirasjonen fra Durkheim, kulturanthropologi og hermeneutikk er fremtredende. Brochs gjennomgående argument er at norsk håndball både på elite- og barnenivå gjenspeiler den norske kulturens fokus på likestilling og demokrati, og at reproduserende analyser av kjønn ut fra ideer om patriarkatet gir liten forståelse. I Norge er det håndballkvinnene som har ledet an, og håndballens kul-

turelle koder er i stor grad basert på kvinnes kroppslige tøffhet og teknikker som har til hensikt å skjule følelser av usikkerhet og smerte. Kjønn har stor betydning i håndballens teater, og Brochs ambisjon er å gi en mer kompleks analyse av dette enn det han mener har vært hovedfokus i norsk idrettsforskning. De to hoved-delene av boken består av empiriske analyser inspirert av Yale-skolens fokus på kulturelle dypstrukturer.

I den første delen av boken baseres analysen på to sports-reporteres kommentarer i direkte-sendte VM- og EM-kamper i kvinne- og herrehåndball. Det er TV2 som har hatt monopol på norske håndballsendinger, og valget av reportere fra denne kanalen synes dermed å være godt begrunnet. Broch viser fram dataene sine, og gir interessante analyser av «the generative grammar» i håndballen der aggressivitet, mot og offer signaliserer tøffhet. Denne generative grammatikken framstår som en fusjon mellom håndballens egne regler og kultur og bredere kroppslige og emosjonelle registre forankret i kulturelle dypstrukturer. Tøffhet i forsvar og angrep, og «smellet» av håndballen er sentrale koder som sportsreporterne orienterer seg etter. Videre er «smilet» til håndball-jentene noe som kommenteres og som ses som en del av det strategiske spillet der det gjelder å aldri vise svakhet overfor motstanderen. Broch viser hvordan spillere som Heidi Løke, Karoline Dyrvang Breivik og Gro Hammerseng hos sportskommentatorene framstår som forbilder og illustrasjoner av håndballens tøffhetskode. Støttebandasjer, sports-tape og hestehaler er andre kulturelle og kjønnede koder som bygger opp om måten kroppen og spillestil kommenteres. Sammenligningen mellom kommentarer til kvinne- og herrelandslaget får fram at det er mange av de samme kodene som gjelder, og at kvinnes pionerstatus og tøffhet også påvirker kommenteringen av herrehåndball. Det som skiller noe er hvordan fokuset på kroppen uttrykkes og at smilet ikke er en kulturell kode i herrehåndballen. Analysene er gjennomgående interessante, men sammenligningen med vikingkrigere fungerer ikke så godt. Og det er tidvis noe uklart hvorvidt kommentatorene leses som en intern eller ekstern del av håndballfeltet. Her kunne noe kontekst om rammene for live sports-journalistikk eller generell TV-journalistikk vært nyttig. Det er også lite informasjon om hvorfor akkurat de to kommentatorene er valgt ut, og hvorfor ikke en bredere analyse som også er basert på avisreportasjer er inkludert. Analysen står og faller med de to kommentatorene hvorav en selv har vært håndballspiller.

Bokens andre del er basert på deltakende observasjon i et jentelag med 13-åringer og et guttelag med 15-åringer, og gir gode og tette analyser som stort sett støtter analysene i første del av boken. Begge lag er på et høyt nivå i sin aldersklasse. Både blant jente- og guttelagene er landslagsjentene ikoniske og de refereres hyppig til både blant trenere og spillere. Analyser av hvordan fellesskap og individualisme forhandles i lagidretten viser til kjønns spesifikke mønstre der jenter som gråter kan trøstes, men oppfordres til å være tøffe. Mens gutter som sliter med egne prestasjoner viser til småskader for å oppnå oppmerksomhet fra trenerteamet. Analysen er tett på trenere og støtteapparat for ungdomslagene, og den viser at mange voksne i håndballen selv har bakgrunn fra spillet. Analogier er, som i første del med vikingkriger-analogien, sentrale, men springer her ut fra feltarbeidet og er tettere koblet til empirien. Filmen «Any given Sunday» der trener D'Amato oppildner laget før kamp brukes som inspirasjonskilde for treneren på guttelaget, og resonnementet rundt filmens betydning for treneren og for laget er godt. Mens guttene dyrker en «cool pose» der mye handler om kropp og størrelse, er smilet en sentral del av strategien på jentelaget. Tøffhet er en sentral kode for begge kjønn, og det fremheves at håndball er en tøff sport der man må tåle slag og dytting, og fighte for laget. Mens guttelaget kjennetegnes av at noen har rollen som klovn, er dette ikke framtrædende hos jentene.

Bokens konkluderende kapittel oppsummerer funnene og argumenterer for at det kultursosiologiske programmet gir en bedre og mer nyansert analyse av betydningen av kjønn

og kropp i norsk håndball. Her er forfatteren mer ydmyk i forhold til andre tilnærminger og viser til hvordan ulike teoretiske perspektiver kan berike hverandre. Analysene i boken som helhet gir et troverdig inntrykk av at Marit Breiviks demokratiske trenerfilosofi har slått gjennom i norsk håndball. Kjønn betyr noe, men kvinnene er ikke underordnet et mannlig reproduserende blikk. Det komparative grepet, med analyser av både jente- og guttehandball er helt sentralt når ambisjonen er å kritisere kjønnsreproduserende analyser i idretten.

Hvorvidt boken oppfyller sin ambisjon om å endre norsk sportssosiologi vil tiden vise, og jeg ser fram til å diskutere den med andre. Jeg leser boken som et eksempel på en god kulturanalyse, men ikke som det endelige svaret på hvilket perspektiv som best analyserer kjønn i idretten. Særlig gir kapitlene om jente- og guttehandballen som er basert på feltarbeid et overbevisende inntrykk. En innvending mot boken er at språket tidvis er kronglete og noe pretensiøst. Sentrale og abstrakte begreper som *felicity*, *iconity*, *performance*, *dramaturgy* og *culture structures* omtales hyppig og noen ganger i *for* panegyriske vendinger. De gjentatte angrepene på ulikhetsfokuset i sportssosiologien gir også leseren et inntrykk av at det må ekstra krutt til for at Yale-skolen i kultursosiologi skal komme til sin rett. En siste innvending er at noen av analysene av guttehandballen gir et psykologiserende inntrykk – blant annet om den unge treneren for guttelaget og hans motstand mot old-style herrehåndball som nært knyttet til hans egen kropp og erfaring.